

A GYERMEK MEGHALLGATÁSA A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN

Visontai-Szabó Katalin
adjunktus

Szegedi Tudományegyetem

1. A gyermek jogai az igazságszolgáltatásban

Hosszú időn keresztül evidenciának számított, hogy a gyermekeknek nincs keresnivalójuk a bíróságon, legyen szó polgári vagy büntető ügyről. Ez a hozzáállás az 1989-ben elfogadott New Yorki Egyezmény¹ erőteljes változásnak indult. Az Egyezmény 12. cikke igyekszik garantálni az ítélőképessége birtokában lévő gyermek² számára, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa a véleményét és ezt – figyelemmel a korára és érettségi fokára – kellően tekintetbe is vegyék. A gyermeknek lehetőséget kell adni arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetve arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

A gyermekek jogairól szóló egyezményhez Magyarország is csatlakozott, és ennek nyomán a gyermekekhez való hozzáállás jelentősen átalakult. Nem csak a jogszabályok és eljárásrendek változtak meg, hanem a társadalmi vélekedés is. A gyermekek jogainak ismerete ugyan még mindig nem kellően széleskörű, de véleményem szerint a folyamat jó irányba halad. Számtalan civil szervezet, alapítvány³ dolgozik azon, hogy a szülők és a gyermekek megismerhessék ezeket a jogokat és adott esetben élhessenek is velük. Számos állami kezdeményezés⁴ is indult e témában, továbbá az Európai Unió⁵ is támogatja azokat a projecteket,⁶ amelyek a gyermekek jogainak minél szélesebb körű megismertetését és biztosítását szolgálják.

A gyermekeket megillető alapvető jogok lényegében azonosak a minden embert megillető alapjogokkal, azonban életkorukból adódó sebezhetőségük okán rájuk speciális szabályok is vonatkoznak. Ezen jogok közül – jelen tanulmány keretei között – a gyermek polgári eljárásbeli jogait fogom részletesen bemutatni.

---

¹ 1989. november 20-án New Yorkban elfogadott a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény.

² A 149/1997 (IX.10) Korm. rendelet 2.§-a szerint: ítélőképessége birtokában lévő gyermek az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

³ Pl. Hintalovon Alapítvány.

⁴ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium a Gyermejközi Ombudsmanok Európai Hálózatának kezdeményezését követve 2012-t a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének nyilvánította és számtalan programot indított el ennek megvalósítása érdekében. Az OBH külön munkacsoportot hozott létre ennek érdekében 2013-ban. Cél a gyermek érdekeinek érvényesítése minden eljárásban, biztosítani, hogy életkoruknak megfelelő bánásmódban részesüljenek. Különös hangsúlyt fektettek a bírák képzési rendszerének kidolgozására és infrastrukturális fejlesztésekre.

⁵ Lisszaboni szerződés, EU Alapjogi Charta 24. cikk, IP/10/1348 stratégia, 2011 Gyermejközi ütemterv.

⁶ Pl. IDEA Project: Írország, Észtország, Magyarország, Finnország és Svédország részvételével. <http://ideachildrights.ucc.ie> (2017. június 20.).

A gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása⁷ tartalmazza: olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, mely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás minimum szabályai közé tartozik, hogy a gyermeket megfelelően – életkorának és érettségének megfelelő színvonalon – tájékoztassák a jogairól, kötelességeiről és az eljárás menetéről. Az alapvető jogok közé tartozik továbbá az eljárásban való részvétel joga, a gyermek meghallgatása, és joga a szabad véleménynyilvánításra, továbbá az, hogy véleményét és akaratát figyelembe is vegyék a döntéshozatal során. Ezen felül joga van a képviselőre és a segítségnyújtásra a jogok érvényesítésében, illetve ahhoz, hogy az eljárási rendet az életkorából fakadó szükségleteihez igazítsák.⁸

2. A gyermek részvétele az eljárásban

A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény – mely egyértelműen kimondta, hogy a gyermeknek alapvető joga, hogy sorsa alakulására befolyást gyakorolhasson – ratifikálást követően nem történt radikális változás, azonban a hozzáállás szépen lassan átalakult. Napjainkban hazánkban is annak lehetünk tanúi, hogy a szülők és a bíróság nézetei is nagyban megváltoztak, idővel talán az Alkotmánybíróság ide vonatkozó határozata⁹ is meghaladottá válik. Nagy lökést adott a változáshoz a Brüsszel IIa. rendelet 11. cikke,¹⁰ melynek következtében egyre többször fordul elő, hogy magyar bírónak – különféle életkorú, akár a megszokottnál sokkal fiatalabb – gyermekeket kell meghallgatniuk. Ennek nyomán egyre nagyobb rutinra tesznek szert, talán nem tartanak annyira tőle. A ma már – ugyan még mindig csak igen szűk körben – elérhető képzések és a bírák lelkiismeretessége sokat segíthet abban, hogy a jogalkalmazók is kellő szakértelmet és rutint szerezzenek a gyermek meghallgatása terén.

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 2012-es módosítása¹¹ nyomán ma már részletes szabályokat tartalmaz a gyermekek vonatkozásában. Rendezte a gyermek

---

⁷ Elfogadták 2010. november 17-én.

⁸ GYURKÓ Szilvia: *Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben – gyermekbarát eljárás a gyermekek szemével.* Családi Jog, 2011. 3. szám, 2-3.

⁹ 1143/B/1998: a gyermek meghallgatása súlyos érzelmi megterhelést jelent számára, így nem alkotmányellenes, hogy azt a törvény (akkor Csjt.) bizonyos koron felül nem teszi minden esetben kötelezővé.

¹⁰ Mely visszautal az 1980-as Hágai Egyezmény 12. és 13. cikkére. „Biztosítani kell, hogy a gyermek lehetőséget kapjon az eljárások során történő meghallgatásra, kivéve, ha ez a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnik célszerűnek.” A Hágai Egyezmény 23. cikke az elismerés megtagadásának okaként szabályozza ha az intézkedést, sürgős eset kivételével, bírósági vagy közigazgatási eljárás során anélkül hozzák, hogy biztosították volna a gyermek meghallgatásának a lehetőségét, megsérvtve a megkeresett állam alapvető eljárási elveit. (2. bekezdés, b.) pont).

¹¹ A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény.

perbeli szerepét, önálló perjogi státuszt kapott, őt, mint érdekeltet hallgatja meg a bíróság, számára indokolt esetben ügygondnokot is rendelhet.¹² A 2016. évi CXXX. törvény (új Pp.)¹³ a jelenlegi szabályozáson érdemben nem változtat, azonban rögzíti, hogy a gyermek meghallgatása tanúi minőségben történik.

3. A gyermek meghallgatása

A gyermek legfőbb érdekének figyelembe vétele Magyarországon is alapelvnek számít, a CSJK is erre építi a szabályozását, illetve korábban a Csjt. is erre az alapra helyeződött az 1995-ös módosítást követően. A gyermek részvétele az eljárásban a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény 12. cikkéből¹⁴ következik és ugyan napjainkban már nem kérdés, hogy a gyermekek jogainak biztosítása érdekében lehetőleg mindent meg kell tenni, azonban a cikk rendelkezését sok esetben tévesen – tartalmát nagyon leszűkítve – értelmezik. 2005-ben Írországban egy kutatócsoport azt vizsgálta, vajon mi lehet az oka annak, hogy az eljárásban résztvevők ignorálják a gyermek véleményét. A kutatás eredménye szerint a felnőttek nem hisznek abban, hogy a gyerekek érdemben alakítani képesek az eseményeket, sokszor gondolják úgy, hogy a gyermek még nem érti, nem fogja fel, nem látja át és talán nincs is véleménye, kívánsága. Jogos Laura Lundy felvetése, miszerint, ha nem adjuk meg számukra a lehetőséget a véleményük kifejezésére, nem is tudhatjuk biztosan miként vélekednek és mit szeretnének. Sok szülő nincs is tisztában a gyermekét megillető jogokkal, pedig a gyermek bevonása a döntéshozatalba – az Egyezmény szerint – nem egy lehetőség, hanem egy kötelezettség. A Lundy modell szerint két fő összetevője van a gyermek részvételének: egyrészt lehetőséget biztosítani számára, hogy kifejezze a véleményét, másrészt pedig a véleményét kellő súllyal figyelembe is venni a döntéshozatal során. A professzor szerint az Egyezmény 12. cikkének helyes alkalmazásához 4 alapvető faktornak kell egyszerre érvényesülni: 1. tér (space) 2. hang (voice) 3. hallgatóság (audience) 4. befolyás (influence).¹⁵

1. Tér

A gyermek számára biztosítani kell egy biztonságos teret, ahol félelem nélkül beszélhet. Ennek érdekében születtek meg a gyermekbarát meghallgató szobák, Észak-Európában a védett házak. A védett tér alatt azt is értjük, hogy a gyermek számára biztosítani kell a választás lehetőségét, azaz, hogy ő dönthesse el, milyen módon kíván – egyáltalán be kíván-e – kapcsolódni az eljárásba, hiszen számára ez egy jog, nem pedig kötelesség.

---

¹² Pp. 65/A.§

¹³ Hatályos 2018. január 1-től.

¹⁴ Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

¹⁵ Lásd bővebben: LUNDY, Laura: *Voice is not enough. Conceptualising article 12 of the United Nations Convention of the Rights of the Child*. British Educational Research Journal, Vol 33. No. 6. 2007. December, 927-942.

2. Hang

Laura Lundy és munkatársai álláspontja szerint ez a jog megillet minden gyermeket, aki bármi módon – akár segítséggel – képes kifejezni a véleményét, azaz nem szükséges ezt érettséghez vagy életkorhoz kötni. Elsősorban a felnőtteket kell képezni, azért, hogy könnyebben megértsék a gyermeket, megtanulják miként kell kicsi gyermekekhez beszélni és miként lehet őket segíteni abban, hogy kifejezzék a véleményüket.

3. Hallgatóság

Fontos, hogy a gyermek véleményét ne csak meghallgassuk, hanem arra oda is figyeljünk, továbbá, hogy olyan személy hallgassa meg a gyermeket, akinek kellő befolyása van a döntéshozatalra.

4. Befolyás

A gyermek bevonásának a leglényegesebb eleme, hogy véleményüknek érdemi befolyása legyen a döntéshozatalra. Sajnos sok esetben a szülők úgy érzik, hogy ők jobban tudják mi a jó a gyermeküknek, ezért nem veszik figyelembe az ő kívánságát. A gyermek számára minden esetben visszacsatolást szükséges biztosítani, hogy arról is tájékozódhasson, miért nem vették figyelembe a véleményét.

3.1. Mely esetekben merül fel a gyermek meghallgatásának szükségessége?

Jelen tanulmány keretein túlmutat, ezért csak megemlítem, hogy gyámhivatali eljárásokban és büntető ügyekben is sor kerülhet a gyermek meghallgatására. Közigazgatási eljárás keretében kapcsolattartási problémák rendezése során, valamint gyermekvédelmi eljárásokban (védelembé vétel, családból való kiemelés) legtöbbször nem lehet eltekinteni az ügyben leginkább érintett szereplő meghallgatásától. Büntető ügyekbe is többféleképpen válhat érintetté a gyermek. Többnyire sértettként vagy tanúként, ritkábban a bűncselekmény (feltételezett) elkövetőjeként jelenik meg. Ezen helyzetekben legtöbbször szintén nem kérdés, hogy a gyermeket meg kell hallgatni, főleg azokban az esetekben, amikor egyedül tőle várható perdöntő bizonyíték vagy vallomás.

A polgári jog, elsősorban családjog területére tartozó eljárásokban a gyermek szerepe már nem ennyire egyértelmű, bár egyfajta tendencia megfigyelhető. A szülői felügyelet rendezésére vagy megváltoztatására, közös szülői felügyelet megszüntetésére, valamint a kapcsolattartás szabályozására irányuló perekben a per tárgya valójában maga a gyermek, az eljárásban betöltött szerepére és részvételére vonatkozóan – az egyértelműen megfogalmazott szabályok (Pp. CsJK) – ellenére a mai napig nincsen egységes bírósági gyakorlat.

Az eljárás szereplőinek bizonytalanságát két egymásnak feszülő, de valójában csak látszólagos ellentét okozza. Az egyik oldalon megjelenik a gyermek igénye és joga arra, hogy az eljárás során véleményét kifejezhesse és azt a szülők, illetve a bíróság a döntés meghozatala során (a gyermek ítélőképességéhez mérten) figyelembe is vegyék. A másik oldalon egy szintén figyelemreméltó igény mutatkozik, nevezetesen, hogy a gyermeket ne tegyék ki olyan helyzeteknek, ahol traumatizálódhat. Ez családjogi ügyekben lehet elsődleges, büntető ügyekben másodlagos traumatizáció is. Hosszú ideig tartotta magát az a hozzáállás, hogy a bírósági meghallgatás a gyermek számára nagy megrázkódtatást jelent, ezért lehetőleg meg kell őt kímélni ettől. Álláspontom szerint a gyermeknek minden

esetben lehetőséget kell adni arra, hogy véleményét közvetlenül kifejezze, erre a CSJK és a nemzetközi egyezmények, iránymutatások is utalnak. Egyrészt csak ő tudhatja, hogy mit szeretne, hogy számára mi a legkedvezőbb megoldás, másrészt ily módon valóban úgy érezheti, hogy az ő véleménye is számít, azt meghallgatták és lehetőség szerint figyelembe is vették a döntés meghozatala során. Amennyiben a meghallgatás kellő körültekintéssel és szakértelemmel történik, az semmiféle traumatizációval nem jár. Néhány évtizeddel ezelőtt még valóban másképpen zajlottak az eljárások, de a XXI. században, a gyermekbarát igazságszolgáltatás korában már érdemes lenne kilépni a béklyóinkból.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy nem csak abban az esetben szükséges a gyermek meghallgatása, ha a szülők között vita van a felügyeleti jogok gyakorlásával kapcsolatban. A statisztikai adatok tanúsága szerint az esetek döntő többségében (90% feletti arányban) a szülők egyezséget kötnek a felügyeleti jogok gyakorlása vonatkozásában, mely egyezséget a bíróság minden további vizsgálódás nélkül jóváhagyja. Ebben az esetben is többféle érdek feszül egymásnak. Feltételezhetjük ugyan, hogy a szülők döntésük meghozatala előtt kikérték a gyermek véleményét és az ő legfőbb érdekét szem előtt tartva kötötték egyezséget, de erről a bíróság nem lehet meggyőződve mindaddig, míg a gyermeket meg nem hallgatja. A gyermek jogainak biztosítása tehát az egyik érdek. A másik oldalon pedig szintén méltányolható szempontok jelennek meg: a per elhúzódásának megakadályozása. Jogosnak tűnhet a bíróság hozzáállása, miszerint a szülők tudják a legjobban, hogy mi a legjobb nekik, illetve a gyermeküknek, felteheti, hogy a gyermek kívánságát figyelembe vették, semmi szükség tehát a gyermek meghallgatására. Álláspontom szerint, amennyiben valóban biztosítani szeretnék a gyermek számára az őt megillető jogokat és tényleg komolyan vesszük azt, hogy az ő akarata (is) számít, a szülők egyezségkötése esetén is meg kell őt hallgatni. Véleményem szerint ez a meghallgatás nem eredményezi a per elhúzódását és semmiféle hátrányt nem okozhat a feleknek. Nehézségeket mindössze abban az esetben generálhat, amennyiben a meghallgatás során fény derül arra, hogy a gyermek kívánsága ellentétes a szülők megállapodásával, vagy az nem szolgálja a gyermek legfőbb érdekét. Ezen esetekben a bíróság és a felek is nagyon nehéz helyzetbe kerülnek, hiszen az eljárás minden szereplőjének, de elsősorban a gyermeknek az az érdeke, hogy a per a lehető legrövidebb időn belül befejeződjön. Felmerül továbbá a kérdés, hogy a családi élet tiszteletben tartásához való alapvető jogot miképpen lehet ily módon garantálni? Milyen mértékben avatkozhat be az állam (jelen esetben a bíróság) a családok életébe? Melyik a fontosabb a gyermek érdeke vagy a család élete, a szülők kívánsága? Ezt a kérdést szinte lehetetlen megválaszolni, hiszen a gyermek is a család része, ők így alkotnak egy egységet. Érthető, hogy a bírák nem szívesen kérdőjelezzik meg a szülők megállapodását, hiszen nem lehetnek biztosan abban, hogy a gyermek meghallgatása milyen megoldhatatlan problémákat vet fel.

Amennyiben a szülők nem tudnak megegyezni, a gyermek meghallgatására általában sor kerül egy szakértői vizsgálat keretében, ám az elsősorban nem a gyermek kívánságára fókuszál, sokkal inkább a szülőkhöz való kötődés mértékére, a testvérkapcsolatok minőségére, illetve arra, hogy a szülők milyen mértékben befolyásolják a gyermeket. A sok vizsgálódandó kérdés között legtöbbször elveszik a legfontosabb: a gyermek kívánsága. Fontos tehát, hogy el tudjuk különíteni egymástól a pszichológus szakértő által készített szakvéleményt és a gyermek pszichológus általi meghallgatását. Előbbinek egészen más szerepe van az eljárásban, lényegesen nagyobb kört ölel fel, hiszen a gyermekek kívül a szülők és egyéb családtagok meghallgatását is feltételezi, továbbá számtalan kérdés vizsgálatára kiterjed.

A CSJK nem állapít meg olyan életkort, amely felett a gyermeket mindenképpen meg kell hallgatni, a bíróság felelőssége, hogy miképpen tesz eleget a kötelességének, miszerint a 14 év feletti gyermek esetben a szülői felügyeletére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható.¹⁶ A Csjt. szabályozásával ellentétben a CSJK már nem tartalmazza azt a mondatot, miszerint a gyermek véleményéről a bíróság a szülők által is tájékozódhat. Marad tehát a közvetlen vagy a szakértő általi meghallgatás, erre azonban meglehetősen ritkán kerül sor. Németországban a középiskolás korú gyermek véleményéről a bíróság közvetlen benyomást szerez, a bíró maga hallgatja meg.¹⁷ Igaz, hogy itt már 35 éves hagyománya van a gyermek meghallgatásának és a német bírák rendszeres továbbképzéseken vesznek részt a témában, így kellő magabiztossággal vállalkozhatnak a gyermekkel való elbeszélgetésre, akár már 4 éves kor felett is.¹⁸

Nem lehet eltekinteni a gyermek meghallgatásától kizárólag az életkora miatt, különösen nem abban az esetben, ha a meghallgatást ő maga kezdeményezi.¹⁹ Minél fiatalabb a gyermek, annál valószínűtlenebb, hogy ez saját döntése eredménye.

3.2. *Ki hallgassa meg a gyermeket?*

Amennyiben sikerül egy egységes álláspontot kialakítani azzal kapcsolatban, hogy a gyermek meghallgatása mely esetekben szükséges, rögtön felmerül egy újabb kérdés: ki hallgassa meg a gyermeket? A bíró vagy a szakértő? A kérdés megválaszolásához elengedhetetlen három tényező figyelembe vétele: a gyermek jellemzői, a per körülményei és a bíró szakértelme.

A gyermek jellemzői között elsősorban az életkorának, érettségének és egészségi állapotának van jelentősége. Erre nézve egyetlen jogszabály sem ad pontos irányutatót, éppen ezért szükséges lenne egy egységes protokoll kialakítása a bíróságokon.

Az eddig irányadó bírói gyakorlat általában a 12 éves kort tekintette „vívásztónak”, azaz az ennél idősebb gyermekek meghallgatását tartotta szükségesnek, tekintettel arra, hogy tőlük már nagy valószínűséggel érdemleges vélemény várható.²⁰ Napjainkban azonban már nem ritka a 6-8 éves gyermekek meghallgatása sem.²¹ Véleményem szerint, amennyiben a gyermek életkorának megfelelő, átlagos érettséggel rendelkezik és egészséges, meg lehetne határozni egy életkori határt, amely felett a bíró egyedül is meghallgathatja. Ezt a megoldást követik Európa számos országában. Norvégiában 7 éves kortól, Svájcban 6, Romániában és Bulgáriában 10 éves kortól, Dániában és Hollandiában 12 éves kortól vonható be a gyermek az eljárásba.²² Franciaországban az életkornak nem tulajdonítanak jelentőséget, egyedül az számít, hogy ítélelképes-e a gyermek.²³ A Lundy modell szerint sem az életkornak, sem az érettségnek nincs jelentősége, csak az számít, hogy a gyermek

¹⁶ CSJK 4:171.§

¹⁷ KOZÁK Henriette: *A gyermek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata*. Családi Jog, 2011. 1. szám, 24.

¹⁸ KOZÁK Henriette: *Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében*. Családi Jog, 2015. 4. szám, 10-11.

¹⁹ GYENGÉNÉ NAGY Márta: *A gyermek meghallgatása, mint alapvető elv – Az Európai Unió gyermekjogi tematikája*. Európai Jog, 2016. 4. szám, 8.

²⁰ ADAMKÓ Viktória: *Az ítélelképesége birtokában lévő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre*. Családi Jog, 2015. 3. szám, 11.

²¹ GYENGÉNÉ, 2016. 9.

²² SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása és a jogellenes gyermekelvitel*. Családi Jog, 2009. 4. szám, 31.

²³ KOZÁK, 2011. 24.

valamilyen módon (például testbeszéddel) képes-e kifejezni magát. Véleményem szerint ehhez a bírák esetében a jelenleginél sokkal mélyebb szakértelemre van szükség, hiszen egy még beszélni sem képes gyermek meghallgatása még a pszichológusok számára sem kihívások nélküli feladat.

Egy a fenti megoldásokhoz hasonló határt hazánkban gyermekpszichológusokkal folytatott konzultációt követően lehetne meghatározni, de véleményem szerint egy iskolás (7 évesnél idősebb) gyermek meghallgatása nem kíván feltétlenül pszichológusi végzettséget. Ezen életkor alatt azonban szükséges lehet a szakértő bevonása, akár úgy, hogy közösen beszélgetnek el a gyermekkel, akár úgy, hogy a pszichológus egy másik szobában követi az eseményeket és infokommunikációs eszközök segítségével segíti a bírót a kérdésfeltevésben. Nagyon fiatal (4-5 évnél fiatalabb) gyermekek esetében – a figyelemkoncentráció képességének hiánya miatt – elengedhetetlen a pszichológus szakértő igénybe vétele, ez esetben éppen fordítva működhet az együttműködés: a pszichológus beszélget a gyermekkel és a bíró követi nyomon az eseményeket és „súgja” a szakértő fülébe, hogy milyen kérdésekre szeretne választ kapni. A gyermek meghallgatásának természetesen van egy alsó korhatára, hiszen a legtöbb gyermek kb. 3 éves korára rendelkezik olyan szókinccsel, hogy képes legyen magát úgy kifejezni, hogy azt a családtagjain kívül mások is megértsék. Az óvodáskornál fiatalabb gyermekkel a szakértő sem tud érdemben foglalkozni, tőle perdöntő bizonyítékok nem várhatók, ráadásul velük kapcsolatosan biztosak lehetünk abban, hogy még nincsenek ítélőképességük birtokában.

A gyermek esetleges betegségeit is szem előtt kell tartani és amennyiben felmerül, hogy a gyermeknek valamilyen testi vagy pszichés betegsége van (pl. ADHD, mutizmus, szorongásos zavarok, depresszió), esetleg abúzus vagy a szülők ellenségeskedése miatt traumatizált, mindenképpen indokolt, hogy pszichológus hallgassa meg. Amennyiben jelei vannak annak, hogy a gyermek szülői elidegenítés áldozata (Parental Alienation Syndrome²⁴) a pszichológus bevonása elengedhetetlen.

A per körülményei is befolyással lehetnek arra, hogy ki hallgassa meg a gyermeket. Amennyiben a szülők együttműködése és hozzáállása megfelelőnek tűnik, a bíró számára is úgy látszik, hogy döntéseiket gyermekük legfőbb érdekére tekintettel hozzák, elegendő lehet egy viszonylag rövid bírói elbeszélgetés a gyermekkel. A „nehezebb” ügyekben, ahol a szülők nem tudnak megegyezni, vagy a gyermek abúzusának gyanúja is felmerül, indokolt lehet a pszichológus bevonása.

Kiemelkedő jelentősége van annak is, hogy lehetőleg – a per elhúzásának és a gyermek megterhelésének, elbizonytalanításának megakadályozása érdekében – csak egy alkalommal kerüljön sor a gyermek meghallgatására, kivéve persze, ha a körülmények valamilyen oknál fogva utóbb lényegesen megváltoznak. Fontos tehát, hogy a meghallgatásra a bíró és/vagy a szakértő kellő alapossággal készüljön fel, annak érdekében, hogy minden lényeges kérdést és körülményt meg tudjanak vitatni egy találkozás során. Ennek során figyelemmel kell lenni arra is, hogy minél kisebb a gyermek, annál rövidebb ideig képes koncentrálni a figyelmét, tehát egy kisgyermek számára valóban megterhelő lehet egy órákig tartó beszélgetés, még abban az esetben is, ha annak körülményei kellemesek és közben jól érzi magát.

Fontos továbbá az is, hogy kinek a jelenlétében történik a meghallgatás. A bírón és esetleg a pszichológuson kívül jelen lehetnek a szülők? Ezen kérdés megválaszolása során is többféle szempontot kell figyelembe venni. A legfontosabb talán az, hogy a gyermek

---

²⁴ GARDNER, Richard A. : *The Parental Alienation Syndrome*, Creative Therapeutics, 1998.

miképpen érzi magát a legnagyobb biztonságban. Amennyiben a szülők és a gyermek kapcsolata harmonikus, jó lehet, ha mindketten jelen vannak érzelmileg támogatva őt. Abban az esetben azonban, ha a kapcsolat nem túl jó, vagy a meghallgatás során vélhetőleg olyasmivel kapcsolatban kell nyilatkoznia, amely őt lojalitáskonfliktusba sodorja, máris nem olyan szerencsés a felmenők jelenléte. Ha csak az egyik szülő van jelen, az sértheti a másik szülő jogait és érdekeit. A per kimenetele és a gyermektől várható nyilatkozat megbízhatósága szempontjából tehát érdemes megfontolni, hogy a gyermeket a szülők távollétében hallgassuk meg. Amennyiben egy kellően felkészült bíró vagy pszichológus végzi a meghallgatást a gyermeknek nincs mitől tartania, biztosan nem lesz szüksége a szülei érzelmi támogatására. Természetesen előfordulhatnak olyan helyzetek, amikor elengedhetetlen valamelyik szülő jelenléte, például, ha a gyermek nagyon fiatal vagy a körülmények folytán nagyon zaklatott, illetve, ha beteg.

A szülők jelenléte a meghallgatáson nem csak a gyermek szempontjából lehet érdekes. A szülők – illetve elsősorban jogi képviselőik – gyakran nehezményezték, hogy a gyermek meghallgatása során nem lehetnek jelen, vagy nincsen lehetőségük kérdések feltevésére, az események befolyásolására. Ezt a problémát a Pp. 2012-es „gyermekbarát novellája” megoldotta, hiszen a felek a meghallgatást megelőzően tehetnek fel kérdéseket akkor is, ha a gyermek meghallgatására az ő távollétükben kerül sor, ezeket azonban a bíró „móderálhatja.”

Ez egyébként a gyermek speciális perbeli jogállásából is következik. A Pp. lehetőséget biztosít arra is, hogy a bíró a gyermeket a számára kirendelt ügygondnok jelenlétében hallgassa meg.

A bíró szakértelme elengedhetetlen a gyermek meghallgatásához. Való igaz, hogy a családjogi területen tevékenykedő bírák többsége nő, azaz vélhetőleg tudja, hogy miként kell bánni egy gyermekkel, ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy a gyermeket szakszerűen, a lehető legkisebb megrázkódtatás okozásával ki tudja kérdezni. Szükség van tehát a családjogi bírák speciális képzésére, melynek keretében nem csak pszichológiai²⁵ témájú előadások meghallgatására, hanem gyakorlati kommunikációs tréningekre is időt kell szánni. Meglátásom szerint a bírák nagyon nyitottak és fogékonyak az ilyen jellegű képzések iránt és ezzel nagyban előmozdíthatnánk a gyermekek részvételét az eljárásokban, így biztosítva jogaik maximális érvényesülését.

Javasolom továbbá, hogy legalább a nagyobb bíróságokon alkalmazzanak pszichológust, aki bármikor elérhető, hiszen a gyermek meghallgatása kirendelt igazságügyi szakértő közreműködésével csak nehezesen, lassan és hatalmas költségek árán valósítható meg.

Összegezve tehát, egyszerűbb esetekben, ahol a gyermek nem túl fiatal, egészséges, nem traumatizált és a szülők között sem túl kiélesedett a konfliktus, a bíró is alkalmas lehet arra, hogy – megfelelő felkészítést követően – meghallgassa a gyermeket. Ennél komplikáltabb esetekben azonban szükség van a pszichológus bevonására, akár a bíróval együtt, akár egyedül hallgatja meg a gyermeket. A szakértő egészen más módszereket használ a gyermekkel való kommunikáció során, ráadásul a nehezen megközelíthető gyermekek esetében rendelkezésére állnak különféle tesztek, vizsgálati módszerek, melyek a megértést segítik. Továbbá a kimondott szavakon túl képes a gyermek viselkedéséből, metakommunikációjából is fontos következtetések levonására. Ezért tartom a lehető legjobb

---

²⁵ Elengedhetetlenül szükséges ismeretek a gyermek életkorához kapcsolódóan: kognitív képességei, fejlettsége, szükségletei, pszichés működése. Abuzált gyermek viselkedését legalább annyiban képes legyen felismerni, hogy tudja mikor szükséges pszichológus segítségét kérni.

megoldásnak, ha a bíró és a pszichológus együtt dolgozik, mert így nyerhető a legtisztább kép, a legbiztosabb bizonyíték.

3.4. Hol kerüljön sor a gyermek meghallgatására?

A meghallgatást végző személy szakértelménél kevésbé lényeges, ám nem elhanyagolható szempont, hogy a gyermek meghallgatására hol kerüljön sor. Azzal mindannyian egyetérthetünk, hogy a bírósági tárgyalóterem nem a legalkalmasabb egy gyermek fogadására. A magyar bíróságok tárgyalóhelyiségei komor falaikkal, nyomasztó hangulatot árasztó bútorzatukkal és a tekintélyelvűséget kifejező elrendezésükkel negatívan hathatnak a kis-korúra. A szobában mindenkinek megvan – az eljárásban betöltött szerepéhez igazodva – a maga helye. A bíró a pulpituson, a felperes a bal oldalon, az alperes a jobb oldalon, a tanú középen foglal helyet. De vajon hol van a gyermek helye? Őt mégsem állíthatjuk a „tanúk padjára”, mert akkor egészen biztosan nagyon megszeppen, még egy nagyobb kamasz is. Ha a bíró el is hagyja a helyét és „lemegy” a gyermekhez, akkor is hol tudnak úgy leülni, hogy az mindkettejük számára kényelmes legyen? A meghallgatáshoz elengedhetetlen bizalmi légkör kialakítására tehát nem alkalmas a tárgyalóterem. A gyermekkel való beszélgetésre sort lehet keríteni továbbá a bíró dolgozószobájában is, ahol már feltehetően kedvezőbb körülmények vannak, bár eddigi tapasztalataim szerint a legtöbb bíró szobája túlszűfolt, aktákkal és iratokkal elhalmozott és többnyire nem a „legutolsó divat szerint” felújított. Véleményem szerint a nagyobb gyermekek (15-18 évesek) meghallgatására ideális lehet a bírói dolgozószoba, mert kevésbé nyomasztó és kötött, mint a tárgyalóterem. Egy középiskolás számára elég frusztráló lehet, ha a „játsszósobában” akarják meghallgatni, és esetleg úgy érezheti, hogy nem veszik őt komolyan.

A meghallgatásra kisebb gyermekek esetében a legideálisabb a gyermekbarát meghallgató szoba, amely idővel egyre több bíróságon kialakításra került. A szoba használatát azonban érdemes egy előzetes képzéshez kötni, mert mint arra már többször utaltam a gyermek meghallgatásához – főleg kisebb életkorban – speciális szakértelem szükséges.

3.4.1. A gyermekbarát meghallgató szobák

A gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló KIM rendelet²⁶ és az OBH elnökének célkitűzése nyomán ma már minden nagyobb bíróságon található az igényeknek megfelelő helyiség.

A „játsszósobák” kialakítása során ügyelni kell arra, hogy a falak színe semleges legyen, a bútorok²⁷ kényelmesek, az egész szoba kialakítása meghitt, otthonos és barátságos²⁸ legyen, olyan hely, ahol a gyermek biztonságban érezheti magát. Fontos, hogy rendelkezésre álljanak különféle játékok, tollak, színes ceruzák, könyvek, melyek segítenek a gyermekkel való bizalmas kapcsolat kialakításában, abban, hogy a gyermek megnyíljon, továbbá bizonyos esetekben az élmények kifejezését is segítheti, bár a rajzok és szerepjátékok tartalmának értelmezése már a szakértő feladata.

²⁶ A rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermek meghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011 (XI. 18) sz. KIM rendelet. Használatának részletszabályait az 1/2013 (I.8.) ORFK utasítás tartalmazza.

²⁷ Asztal, székek, kanapé, fotel.

²⁸ Puha szőnyeg, függönyök, megfelelő hőmérséklet.

A gyermekbarát meghallgató szobákban (rejtett) kamera rendszer is kialakításra került, amely jelentősen megkönnyíti az elhangzottak rekonstrukcióját és jegyzőkönyvezését, továbbá arra is lehetőséget teremt, hogy a bíró által meghallgatott gyermek viselkedését és válaszait utóbb a pszichológus is elemezze, vagy fordítva.

Az eddig kialakított szobákkal összefüggésben a leggyakrabban felmerülő kritika az elhelyezkedésével kapcsolatos. Mivel a helyiség általában a bíróság épületének egy eldugott szegletében kapott helyet, megközelítéséhez hosszú folyosókon kell keresztül menni. A gyermek ezen hosszú bolyongás során olyan dolgokat is láthat (vezetőszáron várakozó terheltek, rossz lelkiállapotban lévő peres felek, síró ügyfelek), amelyekről éppen meg szeretnénk kímélni. A szobák kialakítása így is nagy terhet rótt a bíróságokra, így nem várhatjuk el, hogy biztosítsák, hogy a szoba az utcáról közvetlenül elérhető legyen, ez sok esetben teljesen megoldhatatlan. Külföldi példákból merítve ihletet, a gyermek számára legideálisabb az lenne, ha a gyermekbarát meghallgató helyiség nem csak egy szoba lenne, hanem egy külön épület, ahol semmi sem emlékezteti arra, hogy ő most egy eljárás (fő) szereplője.²⁹

Minden körülményre és a gyermek legfőbb érdekére tekintettel a legkielégítőbb megoldás az lenne, ha minden bíróságon foglalkoztatnának pszichológust, akinek a szobája – akár egyedül, akár a bíróval együtt hallgatja meg a gyermeket – alkalmas lehet kisebb és nagyobb gyermekek fogadására is.

3.5. Miként kerüljön sor a gyermek meghallgatására?

A bírónak a meghallgatást megelőzően alaposan fel kell készülnie, nem csak a per adataiból, hanem érdemes a szülőkkel is elbeszélgetni, hogy előzetes információkkal rendelkezzen a gyermekről, pl., hogy milyen tulajdonságai vannak, mennyire szorongó, mennyire kommunikatív.³⁰ A tájékozódás azért is fontos, mert fény derülhet olyan körülményekre, melyek indokolják, hogy mégis inkább pszichológus hallgassa meg a gyermeket. Amennyiben a szülőktől nem várható kielégítő felvilágosítás, esetleg egymásnak ellentmondó információkkal szolgálnak, érdemes lehet felkeresni a gyermeket jól ismerő pedagógusokat, vagy gyámhivatali dolgozókat.

Legelső és legfontosabb lépés a gyermek meghallgatása során a megfelelő bizalmi légkör kialakítása. A gyermek bizalmának elnyeréséhez először is fontos a bemutatkozás, majd ismertetni kell a jogait természetesen az életkorának megfelelő stílusban. Figyelmeztetni szükséges arra is, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tennie. Mindenképpen el kell magyarázni neki, hogy miért van jelen, miről szól az eljárás, milyen következményei vannak a nyilatkozatának, illetve, hogy nem köteles minden kérdésre válaszolni, bármikor mondhat nemet, vagy azt hogy nem tudom. Már csak amiatt is, mert a gyermek meghallgatáshoz való joga egy jog és nem kötelesség, az is elképzelhető tehát, hogy a gyermek nem kíván ezzel a lehetőséggel élni, és nem szeretne beszélni. Ezt mindenképpen tiszteletben kell tartani.

Kiemelkedő jelentősége van tehát a tájékoztatásnak és ezáltal a gyermek megnyugtatósának. Ezt követően még mindig nem célszerű a tárgyra térni, érdemes bőven időt szánni a gyermekkel való kötetlen beszélgetésre, melynek során rá lehet kérdezni a kedvenc idő-

²⁹ Pl. Izlandi Barnahus, melyből már Magyarországon is van egy, Szombathelyen.

³⁰ ADAMKÓ, 2015. 11.

töltésére, hobbijára. Ez akár egy órát is igénybe vehet, de nem szabad rá sajnálni az időt. Ha a bíró és a gyermek már kellőképpen egymásra hangolódtak, kialakult közöttük egy kezdetleges bizalmi viszony, rá lehet térni az eljárás szempontjából lényeges kérdésekre. Itt is nagyon fontos a helyes kérdésfeltevés, (elsősorban nyitott végű kérdések alkalmazása) a megfelelő kérdezéstechnika, amely életkoronként eltérő lehet, tehát ez is speciális ismereteket kíván, mint ahogy a szülői befolyásolás kiszűrése is. Ugyanakkor arra is érdemes odafigyelni, hogy a kérdező se befolyásolja a gyermeket, inkább hagyni kell őt szabadon beszélni. Tartózkodni kell attól, hogy a gyermek által elmondottakat megerősítse vagy kétségbe vonja, pláne nem szabad érzékeltetni vele, hogy mi a bíró véleménye a kérdéssel kapcsolatban, esetleg mit szeretne hallani tőle.³¹ Lényeges, hogy ne helyezzük a gyermek vállára azt a terhet, hogy választania kell a szülei közül, hiszen természetes, hogy ő továbbra is ragaszkodik mindkettejükhez és egyiket sem szeretné megbántani.

A beszélgetés során fény derülhet arra, hogy a gyermek valamelyik szülő befolyása alá került, esetleg kijelentései mögött megfelelési vágy, büntetéstől való félelem, vagy a szülő féltése húzódik meg.³² Ebben az esetben nem várhatunk tőle objektív véleményt, de ennek eldöntése már a pszichológus kompetenciájába tartozik.

Az egész beszélgetés alaphangulatát és a gyermek ezzel kapcsolatos élményeit határozza meg ezért nagyon fontos, hogy a bíró legyen mindvégig nyitott, kedves és őszinte érdeklődéssel forduljon a gyermekhez. Úgy beszéljen, olyan kifejezéseket használjon, melyeket a gyermek biztosan megért, de ne próbáljon meg úgy viselkedni és beszélni, mintha maga is a gyermekkel egykorú lenne. Az elhelyezkedésük is az egyenrangúságot sugallja, üljenek egymás mellé, amennyire lehet a tekintetük egy magasságban legyen.³³ Elengedhetetlen a gyermek irányában tanúsított empátia, a gyermek érzelmi állapotának respektálása.³⁴ Ebben az esetben nem kell attól tartani, hogy szorongani vagy félni fog, sőt véleményem szerint a gyermek számára sokat jelent az, hogy úgy érezheti, a bírónak fontos az ő véleménye és kívánsága.

A beszélgetés végén érdemes egy a bevezetéshez hasonló „levezető” beszélgetést is beiktatni, hogy a gyermek megnyugodva távozhasson.³⁵

Nehézséget okozhat a bírónak és a gyermeknek is, hogy a beszélgetés során esetleg olyasmi is elhangzik, amelyet a gyermek szeretne titokban tartani, nem szeretné, ha a szülei tudomást szereznének róla. A meghallgatásról a bírónak jegyzőkönyvet kell készíteni, melynek tartalmát a szülők is megismerhetik. Véleményem szerint a gyermek kívánságára még abban az esetben is figyelemmel kell lenni, ha perdöntő nyilatkozatot tett. Ilyen szituációkban is nagy segítségére lehet a bírónak a pszichológus, hiszen ő átsegítheti a gyermeket ezen a nehéz helyzeten, miközben a bizalmi viszony is megmarad. A bíró pedig koncentrálni arra, ami számára fontos, azaz miként tudja felhasználni a gyermek által elmondottakat az ítélet megalapozásához, anélkül, hogy emiatt a gyermek kellemetlen helyzetbe kerülne a szülei előtt.

---

³¹ BUCSI Ágnes: *A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész.* Családi Jog, 2011. 3. szám, 14.

³² ADAMKÓ, 2015. 12.

³³ GYURKÓ, 2011. 7.

³⁴ GYURKÓ Szilvia: *Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon*, Belügyi Szemle, 2013. 9. szám, 35.

³⁵ SZÁSZ Gabriella: *Gyerekcipőben a gyermekbarát igazságszolgáltatás?* Ügyészek Lapja, 2013. 6. szám, 59.

Összegzés

A Gyermekjogi Egyezmény üzenete egyértelmű és világos: a gyermeket be kell vonni az eljárásba, hiszen ő a leginkább érdekelt az ügyben, elsősorban az ő jövője a tét. Amennyiben valóban a gyermek legfőbb érdekének biztosítása az elsődleges szempont, elengedhetetlen, hogy a véleményéről elsőkézből szerezzünk információt, ehhez azonban szükség van a bírák megfelelő felkészítésére, pszichológusok bevonására, a gyermekmehallgató szobák szakszerű használatára. A gyermekkel való kommunikáció sok esetben lelkileg megterhelő lehet, így szintén kiemelkedő jelentősége van a folyamatos továbbképzéseknek és a szupervízióknak is. Már az egyetemi jogászképzés során nagyobb hangsúlyt kell helyezni a gyermekek jogaira és a pszichológiai ismeretekre, hogy biztosak lehessünk az egységes alapokban. Ahhoz azonban, hogy a gyermekek jogaihoz való hozzáállás alapjaiban megváltozzon még sok időre van szükség és ehhez elengedhetetlen lenne az érzelmi felkészítés és az önismereti oktatás.

A gyermek véleményére alapozott ítéletnek vagy megállapodásnak többféle kihatása lehet. Egyrészt – jó esetben – eredményezheti azt, hogy a szülők elfogadják a gyermek választását és ehhez tartják magukat. Másrészt elképzelhető, hogy valamelyik szülő a gyermek nyilatkozatát magára nézve sértőnek érzi és ennek nyomán megromlik a szülő-gyermek viszony. Fontos az is, hogy „ne essünk át a ló túloldalára”, nem lehet kizárólag a gyermek véleményére hagyatkozni az ítélet meghozatala során, mindenképpen szükséges az egyéb lényeges körülmények figyelembe vétele is a megfelelő súlyozással.